

IRODALOM.

Dr. Hirschler József: *A Vatikán művészete és élete.* Cluj—Kolozsvár, 1926. 4°, 203 l.

Dr. Hirschler József kolozsvári róm kath. plebánus, pápai prelátus, 203 oldal terjedelemben gyönyörű illusztrációkkal ellátott könyvet írt és adott ki a Vatikánról. E könyv, mint művészettörténeti monografia, valóban nyeresége az ilyen munkákban még mindig szegény magyar irodalomnak. A Vatikánról magyarul írtak mások is, de e könyv egy tulajdonsága miatt magasra kiemelkedik magyar társai közül: 259 sikerült képben be is mutatja azt, amit a szövegben leír és méltat. Így az olvasó nemcsak ellenőrizni tudhatja a szerzőt, hanem valóban el is merülhet a Vatikán műkincseinek tanulmányozásába. Hogy minő drága pénzen és mennyi fáradsággal lehetett e képeket megszerezni, arról Hirschler sehol nem beszél, de akik ismerjük a könyvkészítésnek mai sok-sok nehézségét, tudjuk azt. Illesse hát már csak anyagi áldozatkészségéért is őt őszinte hálnak.

Azonban dr. Hirschler könyvének nemcsak bőkezű Mecenása volt, hanem tudós írója is. Minden sorából kiérzik, hogy jól ismeri a Vatikánt, benne sok időt töltött, lelke meg van telve a gazdag gyűjtemények művészetének nemes ihletével s ő most egy szaktudós imponáló készültségével, egy műértő finom izlésével s egy gyakorlott író fegyelmezett stílusával mutatja be olvasóinak azt a sok műkincset, ami a nagy világ számára együttvéve a Vatikánt jelenti.

A Vatikán egy gyönyörű és nagyértékű épületcsoport Róma közepén, azon a szent helyen, ahova a Nero császár cirku-szaiban vadállatok által széttépett keresztényeket eltemették. Hatalmas méretű termeiben évezredek kincsei és drágaságai vannak felhalmozva. Aztán itt lakik a pápa is összes hivatalnokokaival. Dr. Hirschler igen érdekesen beszéli el, hogy a pápa innen kik által és hogyan kormányozza a katolikus világot. Minket ez alkalommal könyvének nem ez a része érdekel jobban, hanem az a másik rész, amelyik a műkincsekkel foglalkozik s amelynek főcíme ez: *A Vatikán művészete.*

A Vatikán műkincsei kétfélék: egyik része muzeumi műkincs, melynek csupán művelődéstörténeti becse van; másik része ma is eleven kapcsolatban áll a katolikus egyház hitével. Ez utóbbiaknak legdrágább darabjai Michelangelo és

Raffael művei. Dr. Hirschler könyvében ezekről szól a legtöbb szeretettel és legtüzetesebb szakszerűséggel.

Michelangelo és Raffael műveit már sokan magyarázták. Voltak tulzók, akik azt írták, hogy e két művészen az emberi tehetség elérte a legvégső magaslatokat s hozzájuk mérve mindenki más csak epigon; viszont voltak gáncsolók, akik azt alapították meg, hogy Michelangelo festményei, különösen a *Capella Sistina* mennyezetképei, nem egyebek egy nagytehetségű művész anatómiai ismereteinek virtuskodó fitogtatásánál. Nagyokról jót is, rosszat is lehet mondani: mindkettőt elbirják. De a vállveregető lekcisnylés velük szemben ép úgy tudatlanságra vall, mint a határtalan áradozás. Mindennek s így a művészi alkotásnak is van mértéke. Véleményünk a művészetről és műalkotásokról attól függ, hogy mennyire tudunk bánni ezzel a mértékkel. Dr. Hirschler valóban mintája a középúton álló, nyugodt, tárgyilagos bírálónak. Annyira tárgyilagos, mintha nem is főpap volna, kit egyházának ezerféle szála köt e műkincsekhez, hanem valaki teljesen független műbarát. Az ábrándozásokat gondosan kerüli. Jóízlésére vall, hogy nem saját szavainak virágaival felcícomázva mutatta be azokat a világhíres műalkotásokat, amelyek — amúgy sem szorultak többé senkinek dicsérgetésére. Egyszerűen, tárgyilagosan magyarázott. Annyira tárgyilagos, hogy valóban észre sem vesszük egyéni véleményét. Ha Michalangeloról beszél, Michelangelot mutatja be, nem önmagát. Oly nagy írói érdem ez, hogy a mai féktelenül tulzó szubjektív írói módornak világában nem is lehet eléggé nagyrebecsülni.

A könyvről részleteiben emlékezni s egyes állításait bírálni nem célja e soroknak. A fentiekben is olvasóinknak csak figyelmét akartuk felhívni e nagybecsű munkára, melyet mindenkinek elolvasásra ajánlunk, aki a művészet iránt érdeklődik.

Dr. B. I.

Dr. Csiki Gábor: *Hiszek egy Istenben . . . Kolozsvár,* 1926. Minerva. 158 l.

Amint az író „Bevezetésében” elmondja, könyvét az élet szükséglete teremtette s bizonyos gyakorlati célt kíván elérni vele. „Bizonyoságtéves akar lenni egyrészt amellet, hogy az unitárius vallás a maga életerőit Jézus tiszta evangeliumából szívja.” „Másrészt figyelmeztetni akarja az unitárius hívek seregét arra a drága kincsre, melyet hitünkben apáinktól vetünk.” Mindenesetre nemes szándék és tiszteletre méltó cél vezette az írot s eszközei is a jó célnak megfelelőek. Nem a rideg tudomány, hanem az élő hit és a meleg szeretet vezeti tollát. Vallomást teszen unitárius hitéről, úgy, amint az az ő lelkében él, de féltve kerül minden olyan lépést, ami által másnak a felekezeti érzékenységét megsértené. Mert „bármelyik

felekezethez tartozunk is, célunk egy és közös." Csak a célhoz vezető útaink eltérők.

Ezekon az elvi alapokon állva, az apostoli hitvallás hat ágazatát veszi rendre s mindeniknél részletesen számot ad a maga hitbéli felfogásáról. Így keletkezik a könyv, amely nem tudományos mű, nem is száraz dogmák rendszere, nem is hivatalos hitvallás, — hanem egy öntudatos unitárius léleknek vallástétele a mások építésére. Éppen ezért benne ok nélkül keresnénk nagy problémák fölvetését, megoldatlan kérdések aprólékos tagolását. „Minden úgy van jól, ahogy van” — mondja. Sokkal mélyebb és erősebb az Istenben való hite, minthogy munkája ellen kifogást tehetne. Ez a mély és őszinte vallásos érzés szinte tiltakozik az ellen, hogy azt aprólékos és részletes kritika tárgyává tenni akarjuk. Az bármilyen formában jelenjék meg, mindenütt szép és föltétlen hódolatot parancsol. Különbösen is tárgyi kifogásaink nem igen lehetnek, mert az unitárius egyház hitelveit általában helyesen fogta fel s azoknak a mai kor által is elfogadható értelmezést adott. Ugy hogy e tekintetben ezt a kis könyvet teljes lelki nyugalommal adhatjuk intelligens hiveink kezébe. Benne kimerítő és részletes igazolását találja minden unitárius hívő az ő hitének. Sőt az ingadozók és kételkedők is igen erős indítást kapnak tőle a hitben való megerősödéstre.

Külön meg kell emlékeznünk ezen kis műnek az irányáról. Ujabbí írók nagy részénél sajnálattal tapasztaljuk, hogy mondanivalóikat a szavak áradatával zinyira elburkolják, hogy az értelem alig kapja meg a sok sallang között a lényegét. E mellett a hibás mondatfűzés, a mindenáron való új szavak keresése, a józan gondolkozástól elütő szerkezet, stb. élvezhetetlenné teszik az olvasást. Itt örömmel állapítjuk meg, hogy dr. Csiki G. nem hódol ezeknek a szeszélyes áramlatoknak. Gondolatait megfelelő szép formában, értelmesen és szabatosan tudja kifejezni. Szép hasonlataival emeli írásának a szépségét, amely itt-ott művészi magaslatokon jár. Könyvének egyik nagy érdeme, hogy az ó-bort megfelelő új tömlőbe öntötte. Mert bár igaz a van neki, hogy a rózsa rózsa marad, akár majolika vázában, akár cserép fazékban van, de mégis minden ép izlésű ember inkább az elsőt teszi ki az asztalára. Ő is ezt cselekedte. Elismerés illesse érette. A mű kapható az Unitárius Egyház pénztári hivatalánál.

V. A.

„Megvigasztaltatva — vigasztalni.” Temetési beszédek és imák. Irta: *Vásárhelyi János*. Füßy J. nyomda. Torda, 1916. 248 l.

A temetési szertartás végzése a protestáns lelkész legnehezebb funkciói közé tartozik. Az „Aut nihil, aut bene” elv alapján sokszor nincsen mit mondani a koporsóknál. Amikor pedig van mit mondani, akkor nincsen elég idő rendelkezésre

a kellő elmélyedésre és az alkalom kihasználására. Ezért van, hogy a temetési beszédek a legtöbbször nagy általánosságokban mozognak s üres, semmit mondó frázisokból állanak. Célul pedig azt tűzik ki, hogy a halál által ütött sebeket mélyítsék s a gyászoló közönség szemében könnyeket fakasszanak.

Vásárhelyi szakít evvel a hagyományos szokással s amint könyvének a címe is mutatja, „ő vigasztalni“ akar. E mellett van egy igen helyes és okos alapelve, amelynek alapján állva végzi temetési szertartásait s amelyet egyetlen lelkipásztornak sem szabadna figyelmen kívül hagynia. Ezt az alapelvet ő egy öngyilkos felett mondott beszédében így mondja el: „Minden emberi életbe bele van írva egy intés, egy útmutatás, melyet kiolvashatunk abból az életből, mint a bölcs Isten hozzánk intézett tanácsát.“ 204. l. De hogy az egyes elmuló életkekből olvasni tudjon a lelkipásztor, színről-színre kell, hogy ismerje híveit, azoknak gondolkozását és lelki világát. Különben nem láthatja meg azt az isteni intést vagy útmutatást egy-egy elmuló életben. Ime tehát a temetési szertartás végzése is szoros kapcsolatban van a lekipásztori gondozással. Es Vásárhelyi ezt az alapelvet valósítja meg abban a 60 temetési beszédben, amelyet a kezünk alatt levő kötetben nyilvánosságra bocsátott. Mint egyházi beszédeiben, úgy itt is a mindennapi életet prédikálja. Koporsók mellé vezet, de mindenütt élő embereket állít előnkbe. S minden emberi életben meglátja azt az isteni útmutatást, amely javunkra és vigasztalásunkra szolgál. Vele a halál árnyékának a völgyében járunk, de mindenütt kísér az evangélium világossága. Súlyos tragédiákat élünk át. Látjuk az árvák és özvegyek könnyeit, halljuk a szülői és hitvesi szívek zokogását, busongunk a derékban ketté tört pályák romlásán; de nyomban mindenütt ott van az evangéliumi vigasztalás szava, amely letörli könnyeinket s szebb kilátásokat tár előnkbe. Alig fordul elő alkalom, amelyben ne szólana hozzánk, de kétségbe soha sem esik, mert az ő nyeresége vezére és világossága mindenütt Krisztus.

Az egyes beszédek nem nagy igényűek. Nem akarnak káprázatba ejteni. Egy-egy találó helyzet-rajz megvilágosítja a kijelentés igéjével s az ebből vont vigasztaló tanuságok teszik az egyes beszédek menetét, minden fölösleges áradozás, kenet és szóvirágok nélkül. De éppen igénytelenségük és szerénységük által kapnak meg minket. Nem akarunk válogatni közöttük, mert mindenik a maga helyén szép és megfelelő, de mégis minket olvasás közben a leginkább megkaptak a 95. lapon öreg, nyug. tanító; a 177. l. gyermekágyban elhalt nő felett mondott; a 185. lapon „Mikor beesteledik“ című beszédek és a 219. lapon a *Kenessey* felett mondott emlékbeszéd. Nagy érdeme az írónak és értéke a könyvnek, hogy különböző temetési esetekre alkalmazható bibliai alapigéket közöl, amelyek bő választékot adnak a lelkészeknek. Az egész mű egy

igazi gyakorlatias érzékű és sok tapasztalattal rendelkező ember munkája s gyakorló lelkészek felekezeti különbség nélkül sok hasznát vehetik.

V. A.

Unitárius Könyvtár. Szerkeszti: Dr. Borbély István, kiadja: Az Unitárius Irodalmi Társaság.

Eddigélé a következő füzetek jelentek meg: 1. Jókai Emlékezete. Irta: *Dr. Borbély István*. Elfogyott. 2. Kriza János emlékezete. Irta: *Versényi György*. Ára 10 L. 3. Jézus Krisztus. Irta: *Parker Tivadar*. Angolból fordította: Péterfi Dénes. Ára 5 L. 4. *Ferencz József* (püspök): Emlékeimből. Ára 5 L. 5. *Dr. Gál Kelemen*: Péterfi Dénes. Ára 5 L. 6. *Gagyhy Dénes*: Dávid Ferenc. Ára: 5 L. 7. *Vári Albert*: Miért vagyok én unitárius? Ára 5 L. 8—9. *Gálfi Lőrinc*: A jelenkor Jézusa. Ára 10 L. 10—11. *Vári Albert*: Berde Mózsa. Ára 10 L. A jelzett füzetek kaphatók Dr. Borbély István szerkesztőnél Kolozsvár, Unitárius kollégium.

KÜLÖNFÉLÉK.

Elhunytak: *Gálfi Mihály* magyarzsákodi unitárius lelkész életének 40-ik, boldog házasságának 5-ik évében április hó 3-án. — *Zoltán Albert* CFR inspektor életének 57-ik évében április hó 28-án Lugoson elhunyt, ahonnan porrései Kolozsvárra szállították s az itteni köztemetőben helyezték nyugalomra. — *Lokodi és Homoródalmási özv. Sándor Lajosné*, szül. Altorjai *Kiss Emma* 83 éves korában május hó 20-án Budapesten. — *Albert Dénésné*, szül. Szighetty Cs. Berta életének 78-ik, boldog házasságának 57-ik évében június hó 6-án Kolozsváron. — *Harasztosi Török Kálmán* nyug. altábornagy, a Szent István rend kiskeresztese, a III. oszt. Vaskorona-rend lovagja, a 3-ad oszt. katonai érdemkereszt, a bronz katonai érdemérem a katonai érdemkereszt szalagján, stb. tulajdonosa f. évi június hó 3-án, fáradhatatlan munkás életének 69-ik, boldog házasságának 26-ik évében Budapesten. Az elhunytban Kovács Kálmán püspöki titkár sógorát gyászolja. — *Sebestyén Józsefné* sz. *Hadházy Ida* ny. volt magyar állami isk. igazgató-tanítónő f. évi június 13-án Besztercén, hosszas szenvedés után elhunyt. *Hadházy Sándor* pénztánokunk növért gyászolja benne.

Széplaki Báró P. Horváth Kálmán temetése. Br. P. Horváth Kálmán a román koronarend tisztii keresztjének tulajdonosa, cs. és kir. kamarás, az unitárius egyháznak 1861 óta egyházi tanácsosa, 1877.-től 1892.-ig a kolozsvári kollegium felügyelő gondnoka, 1892.-től 1925. végéig az egyház főgondnoka, majd tiszteletbeli főgondnoka, a Dávid Ferenc Egyletnek 1897.-től 1925.-ig elnöke, attól kezdve tiszteletbeli elnöke, az Unitárius Irodalmi Társaságnak tiszteletbeli tagja, folyó évi június 13.-án áldásos életének 86.-ik, boldog házassága 53.-ik évében Felsőzsukon elhalt. Családjá mellett az Unitárius egyházat érte a legnagyobb veszteség, amelyre hosszú élete alatt olyan gazdagon árasztotta szívének jóságát és szeretetét. Ezért az egyház Képviselő Tanácsa is külön gyászjelentést adott ki haláláról. Elrendelte, hogy június 13.-án d. u. fél három órakor, amikor a temetése történt, egyházközségeinkben harangozzanak. Elha-